

דף שבועי

בס"ד

פרשת ראה, תשפ"א, מספר 1430

מבט על איסור הסתה מיכאל אברהם

פרשת מסית

בפרשתנו מופיעות שתי פרשיות שעוסקות בנושאים קרובים: פרשת 'מסית' ופרשת 'עיר הנידחת'. להלן הפסוקים בעניין המסית (דב' יג:ז-יב):

כִּי יִסִּיתֶךָ אֶחִידְךָ בֶּן אִמְךָ אוּ בִנְךָ אוּ בִתְךָ אוּ אִשְׁתְּךָ חֵיקֶךָ אוּ רֵעֶךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשֶׁךָ בְּסִתְּךָ לֵאמֹר גַּלְכָה וְנִעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֹתָהּ וְאַבְתִּיךָ. מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבִתֶּיכֶם הַקְּרִבִים אֵלֶיךָ אוּ הַרְחֻקִים מִמֶּנֶךָ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ. לֹא תֵאבְדָה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תִחֹס עֵינֶיךָ עָלָיו וְלֹא תִחַמַּל וְלֹא תִכְסֶה עָלָיו. כִּי הִרְגַתְּהוּ וְיָדָךְ תִּהְיֶה בּוֹ בְּרֵאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד כָּל הָעָם בְּאַחֲרָנָה. וְסִקְלֹתוֹ בְּאֲבָנִים וְמָת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדְחִיךָ מֵעַל ה' אֱ-לֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים. וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּן וְלֹא יוֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ.

הפסוקים עוסקים רק בהסתה לעבודה זרה, ולא לשאר עבירות. גם בדברי הפוסקים משתמע, שדין הסתה שייך רק בעבירה על איסור עבודה זרה ולא בשאר עבירות. אם כן, על פי ההלכה אין איסור כללי להסית אדם לעבירה. אמנם מי שמסית יכול להיחשב עבריין, שהרי זה חמור יותר ממי שלא מנע את חברו מעבירה (שזה עצמו אסור הלכתית: "הוֹכַחְתּוּכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ" [וי' יט:יז]; "לֹא תַעֲמִיד עַל דַּם רֵעֶךָ" [שם טז:ז]), אבל אין איסור על ההסתה עצמה, ובוודאי שאין רואים במסית אחראי, ולו חלקית, לעבירה שנעשתה על ידי חברו. לעומת זאת, ברוב המערכות המשפטיות בעולם הסתה לעבירה היא עצמה עבירה פלילית (המרדה). להלן אנסה להביא מקור הלכתי לאיסור הסתה.

הסתה בעיר הנידחת

גם בפרשת 'עיר הנידחת', המופיעה מיד אחר כך, דנים למיתה את אלה שהסיתו את אנשי העיר. זהו כמובן היבט של הסתה, אך שוב מדובר בהסתה לעבודה זרה בלבד. אנקדוטה מעניינת עולה בספר "אתון דאורייתא", לרבי יוסף ענגיל (סימן כ). שם הוא דן בשאלה האם כאשר התורה מטילה איסור על פעולה כלשהי שראובן עושה לשמעון, האם אותו איסור יהיה קיים כאשר שמעון יעשה זאת לעצמו. אחת הדוגמאות שמובאות שם היא 'עיר הנידחת'. אחרי שהוא מוכיח שיש איסור הן על המסית הן על

הניסת (=העובד), הוא מתקשה בשאלה, מדוע אם אין מסיתים ואנשי העיר עבדו עבודה זרה בעצמם, אין מחייבים אותם על שני האיסורים: מסית וניסת, שהרי הם הסיתו את עצמם.

להבנתי, הדיון הזה מבוסס על הנחה שגויה: אין מצב שבו אדם מסית את עצמו, וההסבר לכך הוא לוגי: במצב של הסתה, המסית חושב שצריך לעשות את העבירה והניסת לא, ואז המסית בא ומנסה לגרום לניסת לעבור אותה. במצב שבו אדם מסית את עצמו, הוא עצמו חושב שצריך לעשות את העבירה, אבל אז אין צורך להסית (שהרי הניסת הוא המסית עצמו, והוא כבר חושב בעצמו שצריך לעשותה). ואם הניסת לא חושב לעשות את העבירה, כיצד הוא מסית את עצמו לעשותה? המסקנה היא שכשאדם עובד עבודה זרה ללא הסתה, אין זה מצב של הסתה עצמית. יש כאן עבודה ללא הסתה כלל. לכן במקרה כזה העובד מתחייב רק כעובד ולא כמסית.

הניתוח הזה מחדד את משמעותה של ההסתה: אדם שחושב שצריך לעשות עבירה מנסה לגרום לאדם אחר (שבעצמו לא היה חושב לעשותה) לעשות זאת. הסתה היא פעולה שמנותקת לגמרי ממעשה העבירה עצמו, ולכן יש לראות בה עבירה בפני עצמה. אפשר היה להבין שהאשמה היא באחריות (או לפחות ב'אשם תורם') לעבירה שנעשתה, או שמדובר בעבירה עצמאית. אך אם זו אחריות לעבירה שנעשתה, לא ברור מדוע הסתה אינה מוגדרת כעבירה בפני עצמה בכל העבירות האחרות. סוף סוף יש למסית אחריות לעבירה שנעשתה. אם ההסתה היא עבירה עצמאית, ניתן לומר שהסתה לעבודה זרה חמורה יותר, ולכן רק היא נאסרה.

"אין טוענין למסית"

הגמרא בסנהדרין (כט ע"א) עוסקת בטענות שהדיינים טוענים עבור בעלי הדין במשפט פלילי ואזרחי. בין היתר מופיע שם דין טענה למסית:

ובדיני נפשות, אף על גב דלא טען טוענין לו, ואין טוענין למסית. מאי שנא מסית? אמר רבי חמא בר חנינא מפירקיה דרבי חייה בר אבא שמיע לי שאני מסית, דרחמנא אמר לא תחמל ולא תכסה עליו. אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מניין שאין טוענין למסית? מנחש הקדמוני, דאמר רבי שמלאי הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען.

* הרב ד"ר מיכאל אברהם, המכון הגבוה לתורה באוניברסיטת בר-אילן ובית המדרש לדוקטורנטיות במדרשה.

"דברי הרב". אין זה כפי שמקובל לחשוב, שהמסית לעבירה רגילה אינו עובר עבירה ולכן גם אינו נענש. נראה שלשיטת הרמ"ה, לכל מסית יש עבירה ועונש על מעשיו של הניסית (אבל לא על ההסתה עצמה, אם הניסית לא שמע בקולו). הוא רק יכול להיפטר מעונש מכוח טענת "דברי הרב" (גם אם לא יטען בעצמו). אבל אם ייווצר מצב שבו טענת "דברי הרב" אינה רלוונטית, כמו למשל במקרה שהעבריין כלל לא ידע שמדובר באיסור (ולכן לא הייתה לו סיבה לא לשמוע בקול המסית), או אז גם בעבירה רגילה יהיה איסור ועונש על הסתה.²

המקור לעבירת הסתה

התחדש לנו שלדברי היד רמ"ה, הסתה לכל עבירה אסורה, ויש עליה עונש. מהו המקור לדבריו? איסור הסתה נלמד כנראה מפרשתנו, וההנחה היא שאין להבחין בין הסתה לעבודה זרה לבין הסתה לשאר עבירות (למעט בשאלה האם טוענים לו, שנלמדת מהפסוק "לא תחמל ולא תכסה" [דב' יג:ט]). אבל העונש שניתן למסית אינו ברור. ייתכן שיש כאן עונש מלקות כמו בכל לא.

עם זאת, ייתכן שכוונתו לומר שהמסית מקבל את העונש שניתן למי שעובר את העבירה שעשה הניסית.³ כלומר, אם אדם הסית את חברו לאכול חזיר, הוא ילקה (כדין אוכל חזיר), ואם הסיתו לחלל שבת הוא יתחייב מיתה. תימוכין לדברים מחודשים אלה ניתן אולי למצוא בדברי הרמב"ם הידועים בסוף הלכות כלאים (י, לא):⁴

המלביש את חברו כלאים, אם היה הלושב מזיד הלושב לוקה והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ואם לא ידע הלושב שהבגד הוא כלאים והיה המלביש מזיד, המלביש לוקה והלושב פטור.

איסור הכשלה ("לפני עור", וי' יט:יד) אינו מחייב מלקות. לכן ברור שהמלקות שבהן מדובר הן מלקות על איסור כלאים. למרות שהמלביש כלל לא לבש כלאים הוא לוקה על איסור כלאים שגרם לזולת. בלשון רש"י (במ' ל:טז): "הגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין". נעיר, כי חלק מהמפרשים (ראו למשל בפירוש הרדב"ז על הלכה זו) תהו מניין למד הרמב"ם את ההלכה המחודשת הזאת. לפי דרכנו ניתן אולי להציע שמקורו בסוגיית מסית.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

- 2 אני מניח כאן את ההסבר הפשוט והמקובל לסברת "דברי הרב".
- 3 כעין דין עדים זוממים שמקבלים את העונש שזממו להטיל על הנאשם.
- 4 יש לכך עוד שתי מקבילות: בהל' אבל פ"ג ה"ה ובהל' נזיר פ"ה ה"כ.

ומפני מה לא טען לו הקדוש ברוך הוא, לפי שלא טען הוא.

מהנחש לומדים, שמי שמואשם בעבירת הסתה, אין טוענים טענות לטובתו, שכן התורה מצווה שאל לנו לחוס ולרחם עליו. כעת הגמרא שואלת מה בכלל יכלו לטעון לטובתו: "מאי הוה ליה למימר?", ועונה: "דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין? דברי הרב שומעין". כלומר, הניסית הוא אדם מבוגר ויש עליו אחריות פלילית והלכתית, ולכן רק הוא אשם בעבירות שעשה. שכן, המסית יכול לטעון שהניסית היה צריך לשמוע בקול "הרב" (=הקב"ה) ולא בקול ה"תלמיד" (=המסית עצמו). משמע מהגמרא שהמסית לעבודה זרה, שטוען בעצמו את הטענה הזאת, יהיה פטור. אבל אם הוא לא טען עבור עצמו, אין טוענים עבורו.¹ ומה באשר למסית לעבירות אחרות? שם אין צורך לטעון כי אין עבירת הסתה.

הדברים טוענים ביאור. הרי הטענה הזאת אומרת שלמסית אין אחריות למעשיו של הניסית, והוא אינו אשם בעבירה הזאת. אם כן, גם בעבודה זרה, עם כל חומרתה, כיצד ניתן להאשים אדם במעשים של חברו אם אין עליו אחריות ולא עשה כלום? יש לזכור, שאם המסית עצמו יעלה את הטענה הזו הוא יהיה פטור גם אם הסית לעבודה זרה! כלומר, לטענה זו יש כוח לפטור גם מהעבירה החמורה הזאת. אם כן, מדוע אין פוטרים אותו מכוחה אם הוא לא מעלה אותה בעצמו? הרי אין להאשים אדם בעבירות של זולתו.

קושיית בעל היד רמ"ה

היד רמ"ה בסוגיית סנהדרין שם מקשה:

ואם תשאל טעמא דלא טעין הכי הא טעין הכי טענתיה טענתא, והרי מסית דקרא אף על גב דלא ציית ליה ניסת ולא נעבדה עבירה על פיו חייב כדתנן (לקמן ס"ז א) אמר לשנים והן עדיו מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו, וכל שכן היכא דציית ליה דלא מצי טעין דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין שאני מסית דע"ג דחמיר ורחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו.

הוא טוען שאם הניסית לא שמע בקולו אז התקיימה סברת "דברי הרב", ובכל זאת מטילים אחריות על המסית. כלומר הוא נענש על עצם ההסתה למרות שהניסית לא שמע בקולו. מדוע, אם כן, טענת "דברי הרב", הטוענת שהניסית לא היה אמור לשמוע בקולו, מועילה לפטור אותו?

ומיישב היד רמ"ה:

כי קאמרינן הכא במסית דעלמא דומיא דנחש דמייירינן ביה ושמעינן מינה דמסית דכל התורה כולה לבד מע"ג לא מיפטר אלא היכא דטעין אבל אי לא טעין לא טענינן ליה.

הוא מסביר שמסית בעבירות רגילות נפטר בטענת "דברי הרב", גם אם אינו טוען אותה בעצמו, אבל מסית לע"ז חייב גם אם לא שומעים בקולו, ובדיוק בגלל זה אין לגביו טענת פטור של "דברי הרב". מדבריו עולה שיש איסור גם במסית לעבירה רגילה, ואפילו עונש, אלא שניתן להיפטר בטענה של

1 בהמשך דבריו הוא כותב שכן גם באשר לפטור של שליח לדבר עבירה. הוא יהיה פטור רק אם יטען את הטענה הזאת. ראו בשיעורי רבי שמואל, סנהדרין סימן רפט.